

Araştırma Makalesi • Research Article

Politik Cepheleşmede Vatan Cephesi'nin “Muş İline” Yansımaları (1958-1960)*

The Reflections of Fatherland Front to “The Muş Province” in The Political Confrontation (1958-1960)

Erkan Afşar^{a,**}

^aDr. Öğr. Üyesi Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, 65080, Van/Türkiye
ORCID:0000-0002-3787-8162

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru Tarihi: 26 Kasım 2020
Düzeltilme Tarihi: 15 Aralık 2020
Kabul Tarihi: 18 Aralık 2020

Anahtar Kelimeler:

Muş
Vatan Cephesi
Demokrat Parti
Cumhuriyet Halk Partisi
Politik Cepheleşme

ARTICLE INFO

Article history:

Received 26 November 2020
Received in revised form 15 December 2020
Accepted 18 December 2020

Keywords:

Muş
Fatherland Front
Democrat Party
Republican People's Party
Political Confrontation

ÖZ

Türk siyasal geleneğinde partiler arasındaki cepheleşmeler 1950'li yıllarda da devam etmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi öncülüğünde iktidara karşı muhalefet partileri arasında iş birliği yapmak suretiyle başlayan süreç Başbakan Adnan Menderes'in Vatan Cephesi'nin teşekkül edileceğine dair açıklamasıyla devam etmiştir. Adnan Menderes'in konuşmasından sonra Muş Demokrat Parti İl teşkilatları da kendi saflarına katılımları sağlamak amacıyla çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmalar neticesinde Muş'ta da Cumhuriyet Halk Partisi ve diğer partilere üye olan vatandaşlar Vatan Cephesi'ne katıldıklarını Başbakan Adnan Menderes'e ve Demokrat Parti Genel Merkezi'ne bildirmişlerdir. Partiler arasındaki bu seçmen kaymalarının Muş İline yansımaları da ildeki siyasi dengelerin değişmesine ve politik mücadelenin daha da artmasına yol açmıştır. Bu çalışma 1958-1960 döneminde Vatan Cephesi'nin Muş İlinin politik atmosferini nasıl ve ne şekilde etkilediğini ele alıp incelemiştir.

ABSTRACT

The confrontations between the parties in the Turkish political tradition continued in the 1950s as well. The process, which started with the efforts for cooperation by the opposition parties against the government under the leadership of the Republican People's Party, continued with the statement of Prime Minister Adnan Menderes that a Fatherland Front would be formed. After the speech of Adnan Menderes, the Muş Democrat Party provincial organizations also worked to ensure peoples' participation into their sides. As a result of these efforts, many people which were members of the Republican People's Party and other opposition parties in Muş, informed the Prime Minister Adnan Menderes and the Democrat Party Headquarters individually or collectively that they joined the Democrat Party and Fatherland Front. The reflections of these electoral shifts between the parties in the province of Muş led to the change of the political balances in the province and the increase of the political struggle between the parties. This study handled and examined how and in what way the Fatherland Front affected the political atmosphere of the Muş province during the 1958-1960 period.

1. Giriş

Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TPCF) ve Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) deneyimlerinden sonra tarihler 7 Ocak 1946'yı gösterdiğinde iç ve dış dinamiklerin de etkisiyle Demokrat

Parti (DP) kurulmuştur (Burçak, 1979: 58; Eroğul, 1990: 9)¹. DP kurulduktan kısa bir süre sonra ülke genelinde

¹İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye iç ve dış dinamiklerin etkisi ile çok partili hayata geçmişti. Demokrat Parti (DP) 7 Ocak 1946'da İzmir Milletvekili Celal Bayar, İçel Milletvekili Refik Koraltan, Kars Milletvekili Fuat Köprülü ve Aydın Milletvekili Adnan Menderes tarafından kurulmuştur.

* Bu çalışma, 22-23 Ekim 2020 tarihlerinde Muş Alparslan Üniversitesinde düzenlenen II. Uluslararası Muş Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Sorumlu yazar/*Corresponding author*.
e-posta: eafsar@yyu.edu.tr

teşkilatlanmasını birçok ilde tamamlayarak 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimlere girerek uzun yıllar iktidarda olan CHP'ye karşı başarı kazanarak iktidar olmuştur (CCA,490.1.0.0.10.55.19.1; Ağaoglu, 1972: 78-80; Tuncer, 2002: 321)².

1950 seçimleri sonrası DP iktidarının ilk yıllarında özellikle dıştan gelen kredilerle ekonomide ülke hızlı bir kalkınma sürecine girmiştir. Bu dönemde iktisat politikalarında alınan kararların toplum kesimlerine olumlu yansımaları vatandaşların memnuniyetini de arttırmıştır. Bu gelişmeler neticesinde 2 Mayıs 1954'te yapılan genel seçimde de DP ikinci defa iktidarını korumuştur (Tuna, 2018: 143). Süreç içerisinde içte ve dışta yaşanan siyasi krizler toplumsal, siyasal ve ekonomik huzursuzluklara neden olmuştur. (Albayrak, 2004: 294-295) 1957 yılına gelindiğinde DP ile muhalefet arasındaki politik gerilimin dozu iyice artmıştır. Bunun üzerine DP, ülke genelinde ve parti içinde yaşanan birtakım gelişmelerin etkisiyle 1957'de erken seçim kararı almıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, 1957: 738-751)³. DP'nin bu hamlesi karşısında Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin (CMP) girişimiyle muhalefette bulunan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Hürriyet Partisi (HP) liderleri bir araya gelerek iş birliği yapma kararı almışlardı (Tuncer, 2012 : 57; Güngör, 2004: 443).

12 Ağustos 1957'de CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün Heybeliada'daki evinde muhalefet parti temsilcileri bir araya gelerek on gün boyunca iş birliğinin nasıl olacağı konusunda görüşmeler yapmışlardı. Bu görüşmeler neticesinde iş birliği çalışmalarını yürütmek amacıyla komisyon kurulması kararlaştırılmıştı. CHP adına Turhan Feyzioğlu, CMP'den Osman Bölükbaşı, HP'den de Turan Güneş'in yer aldığı komisyon on gün içinde birden fazla toplantı yaparak ilkesel olarak anlaşmaya varmışlar ve programlarını ortak bildiriyle kamuoyuna açıklamışlardı. (Ahmad, 2015: 128 ; Eroğul, 1990: 198) Ancak muhalefetin birleşme çabaları, hükümetin seçim kanununda yaptığı bir değişiklik ve kendi aralarında tam bir mutabakat sağlayamamaları gibi nedenlerle gerçekleşmemiştir (Demir, 2010: 327). İktidarın bu hamlesi karşısında CHP 1957 seçimleri öncesinde muhalefet partileriyle iş birliği oluşturulması süreçlerinde de ele alınan konuları bir beyanname ile kamuoyuna açıklamıştır. Bu beyanname özellikle temel hak ve özgürlükleri engelleyen kanunların hukuksal reformlarla yeniden düzenlenmesini içermektedir. Ayrıca seçim sisteminden yeni bir Anayasa yapılmasına kadar bir takım yapısal düzenlemelerinde gerçekleştirilmesine beyanname de değinilmiştir (Giritlioğlu, 1965: 451- 453).⁴

27 Ekim 1957 seçimlerinden sonra (Zafer, 28 Ekim 1957; Ulus, 28 Ekim 1957)⁵ DP'nin oylarındaki düşüşün bir yansıması olarak CHP'nin meclisteki sandalye sayısının artırılması ve dışta yaşanan bazı gelişmeler (Uyar, 2001 : 20) DP ile muhalefet partileri arasındaki siyasi gerginliğin iyice artmasına neden olmuştur. (Cumhuriyet, 6 Mart 1958) Başbakan Adnan Menderes bu süreçte iç ve dış politikada yaşanan gelişmelere karşı toplumsal desteği korumak ve muhalefete karşı halkın desteğini almak için partisinin Eylül 1958'deki İzmir ve Aydın il kongrelerinde yapmış olduğu konuşmalarında CHP ve muhalefet partilerini sert biçimde eleştirmiştir (Zafer, 22 Eylül 1958; Ulus, 23 Eylül 1958).

Hem iktidar hem de muhalefet partileri için takvimler 12 Ekim 1958'i gösterdiğinde yeni bir siyasi cepheleşmenin gerginliği de ortaya çıkmıştır. İlk olarak CHP Genel Başkanı İsmet İnönü 12 Ekim 1958'de İstanbul İl Kongresi'nde "*İdeal yolunda bütün vatandaşların bir araya gelmeleri ve güçlerini birleştirmeleri asil bir hareket olacaktır*" (Aydemir, 2001: 279) sözleriyle muhalefet partilerine iş birliği çağrısını yinelemiştir.

Muhalefet partilerinin bu hamleleri karşısında Başbakan Adnan Menderes de 12 Ekim 1958'deki Manisa İl Kongresi'nde Vatan Cephesi'nin oluşumu ile ilgili konuşmasında: "*Politika ve ihtirastan varesten vatandaşların karşımızda kurulmuş olan kin ve husumet cephesine karşı vatanperverâne gayretlerini birleştirip eserlerinin müdafasına azmetmiş bir vatan cephesinin kurulması zarureti kendisini göstermiştir. Böyle bir Vatan Cephesi ile bu güzel ve muazzam eserlerin Türk milletince müdafası lâzımdır. Çünkü muarızlarımız, menfi propagandalarla hakikatleri yere sermek davası peşindedirler. Bu güzel ve masum eserleri, ihtirastan azade vatandaşların vatan ve terakki cephesinde birleşmek sureti ile kin ve nifak yaratıcı, bozguncu, iptidai, geri ve tahripkâr propagandalara karşı aslanlar gibi müdafaa etmeleri lâzım geliyor. Muhalefetteki arkadaşlarımızın vatanperverliğine bugün bir defa daha huzurunuzda müracaat ederek rica ediyorum: Kin ve ihtirastan desteklemekte devam etmesinler. Vatana hizmetin hangi istikamette bulunduğunu düşünerek muhalefetin kötü gidişine paydos desinler. Anarşiye ve nifaka paydos dedikten sonradır ki, hakiki demokrasinin ve hürriyetin güneşi bütün parlaklığı ile ortaya çıkacak, milletimizin terakki ve tealisine giden yolu daha da aydınlatacaktır. Aziz vatandaşlarım, Vatan Cephesi'nde birleşerek eserlerimizi hep birlikte muhafaza edeceğiz*" (Hürriyet, 13 Ekim 1958; Cumhuriyet, 13 Ekim 1958; Zafer, 13 Ekim 1958; Akşam, 14 Ekim 1958) ifadeleriyle Başbakan Adnan Menderes, oluşturulacak olan Vatan Cephesi'ne katılım çağrısında bulunmuştur.

İktidar partisinin Vatan Cephesi'nin kurulması yönündeki açıklamalarının ardından muhalefet partileri de kendi aralarında DP'ye karşı Güç Birliği Cephesi oluşturma sürecini hızlandırmışlardı. Bu bağlamda ilk olarak İsmet İnönü'nün çağrısı sonrasında CMP ile Türkiye Köylü Partisi (TKP) (Tökin, 1965: 87-89) birleşerek Cumhuriyetçi

²Türk siyasal yaşamının ve demokrasi tarihinin dönüm noktalarından olan 14 Mayıs 1950 genel seçimlerinde Demokrat Parti oyların % 52,7'sini alarak TBMM'ye 415 milletvekili ile temsil ederken Cumhuriyet Halk Partisi ise oyların % 39,4'ünü alarak 69 milletvekili göndermiştir.

³1958 genel seçimlerinin erkene alınmasıyla ilgili önerge DP Giresun Milletvekili Hayrettin Erkmen, Manisa Milletvekili Muzaffer Kurbanoglu, ve Eskişehir Milletvekili Abidin Potuoğlu tarafından 11 Eylül 1957'de TBMM'de oylamaya sunulmuştu. Önergenin reddedilmesini isteyen CHP milletvekillerinin tamamı oylamaya katılmamıştı. Önerge DP milletvekillerinin 377 evet oyu ile kabul edilmiştir.

⁴1957 seçimleri öncesinde CHP'nin yayınladığı bu beyanname daha sonra 12-14 Ocak 1959 tarihindeki 14. Kurultayında kabul edilen İlk Hedefler Beyannamesi ile örtüşmekteydi (Ayrıntılı bilgi için bkz. Tuğluoğlu, 2017 : 296-296).

⁵1957 Seçimlerinde seçmen sayısı 12.077.413; seçime katılanlar 9.230.814 seçmendir. Seçime katılım oranı da %76,43'dür. 1954 Seçimlerine göre CHP'nin oy artışı %5,71 iken DP'nin oy kaybı %10,72'dir. DP, 1954 Seçimlerine oranla ülke genelinde 79 milletvekilliği kaybederken, CHP ise milletvekili sayısını 147 milletvekili arttırmıştır. 610 milletvekilliğinden DP 424, CHP 178, CMP 4, HP 4 milletvekilliği kazanmıştır.

Köylü Millet Partisi (CKMP) ismini alacağı söylentileri 16 Ekim 1958'de gerçekleşmiştir (Albayrak, 2004: 521). İkinci önemli gelişme de 24 Kasım 1958'de Hürriyet Partisi'nin kendini feshederek CHP'ye katılmasıydı (Karpata, 2011: 147; Ahmad, 2015: 87; Eroğul, 1990: 145). Böylece DP'ye karşı önceden düşünülen ancak farklı nedenlerden dolayı gerçekleş(e)meyen 'Güç Birliği Cephesi' iktidara karşı kurulmuştur (Ulus, 25 Ocak 1959). Muhalefet partilerinin Güç Birliği kurmaları, iktidar ile ana muhalefet partisi arasındaki politik cepheleşme sürecinin daha da sertleşmesine zemin hazırlamıştır (Akşam, 15 Ekim 1958; Milliyet, 15 Ekim 1958).

CHP lideri İsmet İnönü, Başbakan Adnan Menderes'in muhalefete karşı hoşgörüsüz olduğunu, baskı yaptığını ifade ederken: Başbakan Adnan Menderes de İsmet İnönü'yü halkı kıskırtarak ortamı germekle suçlamıştır (Akşam, 17 Ekim 1958; Cumhuriyet, 19 Ekim 1958; Bu dönemle ilgili bkz. Demir, 2011). İktidar ile muhalefet partileri arasındaki sorunları karşılıklı suçlamalar daha da büyümüş ve politik cepheleşmeyi artırmıştır (Albayrak, 2004: 522).

2. Vatan Cephesi'nin Kuruluşu

Başbakan Adnan Menderes, Vatan Cephesini (Ağaoğlu, 2004: 117)⁶ öncelikle muhalefetin Güç Birliği girişimlerine karşılık ve 1957 erken seçimleri sonrası düşen parti oylarını arttırmaya yönelik bir çözüm olarak düşünmüştür. Adnan Menderes, DP il, ilçe, bucak ve ocak örgütlerini de Vatan Cephesi'ne katılmaya davet ederek tabanını genişleterek partiye bir dinamizm kazandırmayı amaçlamıştır (Aydemir, 1993:271). Bu amaç doğrultusunda DP seçmenleri dışındakileri de kendi saflarına katılmalarını sağlamak için Vatan Cephesi ocaklarının tüm yurtta kurulmasını istemiştir. Menderes'in çağrısı sonrasında 1958 yılı sonunda ilk olarak İstanbul'da açılan Vatan Cephesi ocakları ve şubeleri 1959 yılı boyunca yurdun birçok yerinde hızlı bir şekilde açılmıştır (Eroğul, 1990: 165; Zürcher, 1995: 348-350). Vatan Cephesi'ne katılanların çoğu kırsal kesimden (Uyar, 2001: 27). Katılanların isimlerinin dönemin gazetelerinde ve radyoda her gün ilan edilmesi büyük tartışmalara da neden olmuştur (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi / CCA, 010.09/159.486 2.3; Gülizar, 1983: 2742). Bu hamle ile yaklaşık yedi yüz bin oyun partiye gelmesi DP'lilerce hedeflenmiştir (Karpata, 2010: 506; Aydemir, 1968: 370).

2.1. Vatan Cephesi'ne Tepkiler

Vatan Cephesi'nin oluşumu hem muhalefet hem de basın tarafından sert bir biçimde eleştirilmiştir (Ulus, 15 Ekim 1958)⁷. Muhalefet, Vatan Cephesi'nin baskı ve propaganda

aracı olarak iktidar partisi tarafından kullanıldığını, Vatan Cephesilerinin ilçe ve köylerdeki vatandaşlara çeşitli vaatlerle bulduklarını (Cumhuriyet, 7 Şubat 1959) ve vatandaşların DP dışındaki partileri desteklemeye devam etmeleri halinde elektriklerinin kesileceğine dair iddiaları dile getirerek iktidara tepki göstermiştir (Cumhuriyet, 12 Şubat 1959).

DP içindeki muhalif sesler de zaten gergin olan süreçte bu türden bir örgütün kurulmasına gerek olmadığını, bu hamlenin DP'nin ocak-bucak teşkilatlarını zayıflatabileceğini dile getirmişlerdi (Albayrak, 2004: 522; Kaya ve Afşar, 2013: 408-409). Vatan Cephesi'ne katılımların radyodan okunmasının yarattığı olumsuz havadan da yararlanarak, halkın bu cepheye katılımlarının çoğunun gerçek dışı olduğu yönündeki muhalefet partilerinin yaptığı propagandayı değerlendiren DP'nin önemli isimlerinden Rıfkı Salim Burçak: "...*Vatan Cephesi'nin sakat tarafı, eleştirilecek tarafı, DP'ye iltihakların devlet radyosundan verilmesiydi*" (Burçak, 1998: 596). İfadeleriyle Vatan Cephesi'ne üye olanların duyuruluş biçiminin yanlışlığına dikkat çekmiştir.

Muhalefetten ve az da olsa DP'nin kendi içinden gelen eleştirilere rağmen özellikle 1959 yılı içerisinde partiler arasında yaşanan siyasi gerginlikler ve mücadeleler, ülke genelinde Vatan Cephesi'ne ve DP'ye katılımları engelleyememiştir.

2.2. Vatan Cephesi'nin Kapanışı

1958'den 1960'a kadar devam eden ve üye sayısı bir milyona yaklaşan (Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları 1960: 7; Burçak, 1998: 605-610) Vatan Cephesi uygulaması 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesiyle sona ermiştir. Büyük tartışma ve cepheleşmelere neden olan Vatan Cephesi oluşumu, siyasi konjonktürün etkisiyle ortaya çıkmış, süreç içerisinde muhalefetin de dile getirdiği vatandaşlar arasında milli birlik ve bütünlüğü bozmaya yönelik söylemlerden hareketle DP kurucularının Vatan Cephesi'ni kurmaktan da yargılanmalarına neden olmuştur. 27 Mayıs 1960 sonrasında yapılan Yassıada yargılamalarında, 6 bölüm ve 56 sayfadan oluşan "*Vatan Cephesi Davası*" (bkz. Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Vatan Cephesi Davası, 1960) anayasayı ihlal davası ile birleştirilerek, dava klasörü hazırlanmış ve sanıklar Vatan Cephesi örgütünü kurmaktan dolayı çeşitli cezalara çarptırılmışlardır (Doğaner, 2013: 327-337; Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları, 1960: 7-8).⁸

⁶Samet Ağaoğlu 'Vatan Cephesi' tabirini ilk kez Adnan Menderes'in kullandığını ifade etmiştir.

⁷CHP Milletvekili İsmail Rüştü Aksal, Vatan Cephesi oluşumuna tepkisini şu sözlerle dile getirmişti: "*Sayın Menderes son konuşmalarında vatandaşları bir Vatan Cephesi kurmaya davet ediyor. Neyi müdafaa etmek için bir Vatan Cephesi. Dün iktidarı elde edebilmek için alemdarlığını yaptıkları hak ve hürriyetleri bugün vatandaşlara çok gören zihniyetin ikbal hürsuna paravana olmak için mi yoksa sonu bir türlü gelmeyen nurlu gelecek vaatlerinin boş bir hayal olduğunu bir defa daha anlamak sıkıntı mahrumiyet ve ıstıraplara ömrü boyunca tahammül etmek için mi?...*"

⁸27 Mayıs 1960 askeri müdahale sonrasındaki *Yassıada Mahkemeleri*'nde yapılan duruşmalarda Adnan Menderes, Vatan Cephesi ile ilgili şunları söylemişti: "*Bir Vatan Cephesi örgütü kurulmamıştır. Çünkü örgüt denilince bir yere bağlı olan kademeler manzumesi akla gelir. (...) Vatan Cephesi Ocakları, Demokrat Parti bucağına bağlı olan bir Demokrat Parti ocağından ibarettir. Ne gizli yollardan çalışılarak Cemiyetler Kanunu çiğnenmiş, ne de bu yola gidilmiştir. (...) Vatan Cephesi sözü, bir siyasi slogandan ibarettir. Demokrat Parti'den ayrılanların veya tarafsız yurttaşların bir birlik haline getirilmesi için sarf edilmiş bir slogan. (...) Mevcudiyeti maddi yeri yoktur. Elle tutulur, gözle görülür bir örgüt değildir. Memleket asayışı bakımından bir savunma davranışından ibarettir.*" Yassıada duruşmalarında Vatan Cephesi dosyası için Bkz. Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Vatan Cephesi Davası (Esas No: 1961/7), TBMM 1960: 7-8.

3. Muş'taki Siyasi Parti Teşkilatlanmaları

Cumhuriyet Halk Partisi 1944 Eylülü'nden itibaren yurt genelindeki teşkilatlanma çalışmalarına Doğu bölgelerini de katmıştır. Bu husustaki gerekli çalışmaları partinin müfettişleri bölgenin yapısını da dikkate alarak gerçekleştirmişlerdi. Muş'ta ise CHP ilk defa 15 Ekim 1944 tarihinde İl Teşkilat Kurulu'nun teşkili için çalışmalarına başlamıştır (CCA, 490.01.179 / 713.2.58; Muş'taki siyasi partilerin çalışmaları için ayrıntılı olarak ayrıca bkz. Erdoğan, 2015). Muş'ta CHP İl Teşkilat Kurulu'nun seçilmesi için Erzincan Milletvekili ve Muş Bölgesi Müfettişi Feyzi Kalfagil görevlendirilmiştir. Bölge Müfettişi Feyzi Kalfagil'in katılımı ile CHP Muş İl İdare Kurulunun yeniden belirlenmesi için 15 Ekim 1945'te Halkevi salonunda kongre yapılmıştır. Muş Belediye Başkanı Zeki Dede'nin Kongre Başkan Vekilliğini yaptığı kongrenin kâtipliklerine ise Tayyip Arslan ve Vahap Dede açık oylama sonucunda seçilmişlerdir. Partinin İdare Kurulunun tespiti için yapılan oylamada ise Parti İdare Kurulu asıl üyeliklerine; içlerinde eski üyelerin de bulunduğu Bari Dedeoğlu, Hamdi(Hamdullah) Dayı, Mustafa Dizdaroğlu, Abdullah Karasu, Celal Güngör, Ali İnci ve Musa Çağlayan seçilmiştir. Zeki Dede, Salih Çubukçu, Emin Ağaoglu, Zeynettin Toplu, Ahmet Gültekin, Hakim Şavli, ve Hadi Subaşı da yedek üyeliklere seçilmiştir (CCA, 490.01.179 / 713.2.61).

Demokrat Parti ise Muş'taki teşkilatlanma faaliyetlerine kurulduğu yıl olan 1946'da başlamıştır (DP'nin Muş İl örgütlenmesi için bkz. Pınar, 2015: 124-141; Erdoğan, 2019 :159-174). DP, Muş İl merkezinde bir idare kurulu ve Hasköy'de ocak teşkilatıyla kuruluş faaliyetine başlamıştır. Bunun yanında Varto ilçesinde ilçe kurulu ve 200 haneli Sronk Köyü'nde teşkilatlanma sürecine girilmişse de istenilen neticenin alınmadığı CHP müfettişlerince ifade edilmiştir (CCA, 490.01.440 / 1824.3.10).

DP Muş İl İdare Heyeti Başkanlığına CHP'den ihraç edilen Ferit Kılıçlar (CCA, 490.01.440 / 1824.3.19)⁹ Başkan Yardımcılığına ise Sait Çelik, Üyeler Vahdettin Toplu, Hadi Özdemir, Hakim Söylemez, Tevfik Aykan, Vahdettin Sabuncuoğlu, Tevfik Özkan, Mehmet Öztürk, Mustafa Subaşı, Nurettin Özdemir ve Ekrem Eren seçilmiştir (CCA, 490.01.440 / 1824.3.12-13).

21 Temmuz 1946'da yapılan milletvekilliği genel seçimlerini Muş'ta teşkilatlarını tamamlayamadığı için DP'nin katılmadığı seçimi CHP'den Bari Dedeoğlu ve eski İzmir Vali Muavini Halit Onaran kazanmıştır (CCA, 490.1.0.342 / 1434.1.55).

14 Mayıs 1950'deki milletvekilliği seçimlerine Muş'taki teşkilatlanma faaliyetlerini tamamlayarak katılan DP, CHP'nin Muş'taki kuruluşunda yer alan ancak seçim öncesi istifa ederek DP'ye geçen Hamdi Dayı ile Ferit Kılıçları aday göstermiştir. CHP'nin adayları ise 8.Dönem Muş Milletvekili Halit Onaran ve CHP Muş İl idare Kurulu Başkanı Zeki Dede belirlenmiştir (CCA, 490.1.0.0341.1425.2.19). Yapılan seçimler sonucunda DP'nin adayları Muş doğumlu Hamdi Dayı ile Ferit Kılıçlar seçimi kazanmıştır (CCA, 030.10.0.0/77.511.7.4).

2 Mayıs 1954 seçimlerinde Muş'tan milletvekili seçilebilmek için DP ve CHP adayları dışında önceki seçimlerden farklı olarak bağımsız adaylarda çıkmıştır. Bağımsız adaylar içerisinde en dikkat çekenini ise 1950 seçimlerinde DP'den Muş milletvekili seçilen Hamdi Dayı'nın delegeler tarafından seçilememesi neticesinde bağımsız olarak seçime girmesiydi(Muş Altınova Gazetesi, 07.04.1954). DP Genel Merkezi, delegelerin temayül yoklaması sonrasında Muş için kesin adaylarını, DP İl İdare Heyeti Üyesi Şemsi Ağaoglu¹⁰, Şefik Çağlayan ve Hayri Erdoğan olarak belirlemiştir (Muş Altınova Gazetesi, 09.04.1953; Zafer, 16.04.1954). CHP'nin Muş milletvekili adayları ise delegelerin oyları ile seçilen Ali Haydar Dikmen, Zeki Dede ve Ferit Danışman olmuştur (Muş Altınova Gazetesi, 29.03.1954). Yapılan seçimler sonucunda DP'den Şefik Çağlayan ve Şemsi Ağaoglu ile Bulanık'tan bağımsız aday Gıyasettin Emre kazanmıştır (CCA, 030.010.0 / 78.517.19; Muş Altınova Gazetesi, 01.05.1954; Milliyet, 03.05.1954; Vatan, 03.05.1954) Başbakan Adnan Menderes DP'nin seçim başarısını bizzat tebrik etmiştir (Muş Altınova Gazetesi, 12.05.1954).

Seçimlerin öne alınarak 27 Ekim 1957'de yapılmasına karar verildikten sonra (Cumhuriyet, 12.09.1957)¹¹Muş'ta da milletvekilliği adaylığı başvuruları başlamıştır. 1957 seçimlerinde 3 olan milletvekili kontenjanı nüfus dikkate alınarak 4'e çıkarılmıştır. CHP'den Zeki Dede, DP'den Şemsi Ağaoglu, Şefik Çağlayan, Kuddusi Ayaç ve bir önceki seçimde bağımsız olarak meclise giren Gıyasettin Emre de DP'den aday gösterilmiştir (Son Posta, 08.09.1957). Ülke genelinde siyasi gerginliklerin yaşandığı, politik cepheleşmenin keskinleştiği bir süreçte yapılan 1957 seçimlerini Muş'ta DP'den Şefik Çağlayan, Şemsi Ağaoglu ve Gıyasettin Emre, CHP'den de ise Zeki Dede kazanmıştır (CCA.030.01.0 / 52.312.3; Ulus, 29.10.1957; Akşam, 08.10.1957; Vatan, 28.10.1957). CHP, 1957 seçimlerinde tüm yurttaki olduğu gibi Muş'ta da DP'ye karşı oylarını arttırmış hatta önceki iki seçimde milletvekili çıkaramazken bu seçimde bir tane çıkarabilmiştir. Şüphesiz bu artışı ülke genelindeki politik cepheleşmenin Muş'a yansıma olarak değerlendirmek mümkündür. Genel olarak bakıldığında Muş'taki siyasi partiler¹²arasındaki rekabette DP'nin ağırlığının olduğu üç seçim sonucunda net olarak görülmüştür.

4. Muş'ta Vatan Cephesi

Başbakan Adnan Menderes'in 12 Ekim 1958'de muhalefete karşı Vatan Cephesi'nin kurulacağını açıklamasının ardından ülkenin birçok yerinde olduğu gibi Muş'ta da Vatan Cephesi teşkilatları açılmaya başlamıştır. Siyasi partiler arasındaki politik cepheleşmenin iyice sertleştiği bir süreçte Vatan Cephesi'nin açılması Muş'taki siyasi atmosferi de etkilemiştir. Muş genelinde ilk günden itibaren DP il ve ilçe teşkilatları başta olmak üzere diğer muhalefet partilerine üye olanlar ile herhangi bir partiye üye olmayan seçmenler Vatan Cephesi'nin kuruluşuna büyük bir ilgi göstermişlerdi. DP Muş il ve Vatan Cephesi teşkilatlarına

¹⁰Şemsi Ağaoglu CHP Muş İl teşkilatında il başkanı ve il daimi encümenliği görevi yürütmüş sonrasında CHP'den istifa ederek DP'ye katılmıştır.

¹¹Cumhuriyet, 12.09.1957.

¹²Muş'ta DP ve CHP dışında, çok fazla bir etkili olmasa da Millet Partisi, Hürriyet Partisi ve Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin de teşkilatlanması mevcuttu. Muş'taki diğer partiler için,(bkz. Erdoğan, Agt, 2015: 75).

⁹Ferit Kılıçlar CHP üyesi iken Demokrat Parti'ye geçtiğinden dolayı o dönem CHP'den ihraç edilen 39 kişi arasında yer almıştır.

muhalefet partilerinden katılımlar bireysel veya toplu şekilde gerçekleşmiştir. Partilerinden istifa edenler ya bizzat kendileri ya da DP idarecileri vasıtasıyla Başbakan Adnan Menderes'e Vatan Cephesi'ne katıldıklarını telgraflarla bildirmişlerdi. CHP Muş il ve ilçe teşkilatlarından istifa eden vatandaşlar bu telgraflarda istifa gerekçelerinde genellikle; CHP'yi ülkede yaşanan siyasi gerginliklerin müsebbibi olarak gördüklerini ve iktidara karşı muhalefetin tutumundan duydukları memnuniyetsizliği göstermişlerdi. Ayrıca Demokrat Parti'nin ülkeye hizmetlerinden ve kalkınma yolunda önemli hamleler yapmasından dolayı DP'ye ve Vatan Cephesi'ne geçtiklerini katılım telgraflarında ifade etmişlerdi. Hürriyet Partisi Muş İl teşkilatlarından istifa ederek DP'ye ve Vatan Cephesi'ne katılanların istifa gerekçelerini ise Hürriyet Partisi'nin Güç Birliği blokunda CHP ile birleşmesine duyulan tepki oluştururken, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ne mensup olup istifa edenler ise bu partinin CHP'nin etkisinde olduğundan şikâyet ederek partilerinden ayrıldıklarını belirtmişlerdi.

Demokrat Parti Genel Merkezi tarafından 25 Kasım 1958'de Demokrat Parti İl Başkanlıklarına gönderilen 3335 sayılı genelgede muhalefet partilerinden istifa ederek kendi partilerine gelenlerde hiçbir şart aranmaması ve gereken işlemlerin hızlı bir şekilde yapılması istenmiştir (Burçak, 1998: 599)¹³. Ayrıca Adnan Menderes partilerine yapılan iltihakların doğru olup olmadığının tespitini isteyerek, Vatan Cephesi'ne katılım hususunda daha aktif politika izlenmesi gerektiğini de ifade etmiştir (CCA, 30.1.0.0 / 45.269.13.). Muş DP İl teşkilatı bu genelgelerin de etkisiyle Vatan Cephesi'ni Muş'ta güçlü duruma getirmek için il genelinde birçok faaliyet yürütmüştür. Özellikle Muş merkez ve ilçe köylerde muhalif partilerden veya herhangi bir partiye üye olmayan vatandaşların katılımı için çalışmalar yapılmıştır. Çalışmalar sonuç vermiş Muş'ta yeni Vatan Cephesi ocaklarının açıldığı haberleri basında yer almıştır. Vatan Cephesi'ne geçenler genellikle DP'ye ait ocak ya da bucaklara kayıt olduklarından DP daha önce 1958 Temmuz'unda yapılması planlanan Muş DP il ve ilçe teşkilatları kongrelerini daha coşkulu ve kalabalık yapmak amacıyla ertelemiştir (Şark Telgraf Gazetesi, 26.07.1958)¹⁴. Bu çalışmaların sonucunda Muş genelinde Vatan Cephesi kurulduğu günden 1960 yılına kadar geçen süre zarfında toplamda 3.500 (Burçak, 1998: 605-606) vatandaş Vatan Cephesi'ne katılmıştır. Burada şu tespiti yapmak gerekir ki arşiv belgelerindeki incelemede Başbakan Adnan Menderes'e ve DP Genel Başkanlığına çekilen telgraflarda bu rakamın çok üstünde vatandaşın Vatan Cephesi'ne ve DP'ye katıldığı görülmüştür. Bu durum açıklanan rakamların abartılı olma ihtimalini göstermesi açısından dikkat çekiciydi.¹⁵

4.1. Muş'ta Vatan Cephesi'ne Katılımlar (26 Aralık 1958-26 Şubat 1960)

1958'de ülkede partiler arasındaki politik cepheleşme sürecinin artmasında Vatan Cephesi'nin kuruluşunun da etkisi göz ardı edilemezdi. Ülke genelinde olduğu gibi Muş'ta da Vatan Cephesi'ni güçlü tutmak ve katılımları arttırmak amacıyla DP Muş il teşkilatınca da bu doğrultuda çalışmalar yapılmıştır. Arşiv belgelerinden görüldüğü üzere Muş merkez, ilçe ve köylerinde farklı nedenlerden ötürü muhalif partilerden birçok seçmenin de istifa ederek Vatan Cephesi'ne ve Demokrat Parti'ye kayıt yaptırıldıkları tespit edilmiştir. Muş'taki siyasi dengeyi iktidar partisine iyice kaymasını sağlayan bu geçişler şüphesiz ki partiler arasındaki siyasi mücadelenin iyice artmasına neden olmuştur. Bu bağlamda partilerinden çeşitli gerekçelerle istifa edip Vatan Cephesi ve DP'ye geçişlerin bu süreçteki katkıları özellikle 1957 seçimlerinde Muş'ta oyları düşen DP il teşkilatlarının güçlendirilmesi ve ildeki siyasi mücadeleye bir hareketlilik getirmesi açısından da önemlidir.

Örneğin Bulanık ilçesinden 26.12.1958'de HP ve CKMP'den DP'ye geçen vatandaşlar istifa etme gerekçelerinde DP'nin çalışmalarını takdir ettiklerini bu nedenle ailece Vatan Cephesi saflarına geçtiklerini açıklayan telgrafi Başbakan Adnan Menderes'e göndermişlerdi. Yine HP'den 30 hanesiyle istifa eden Paşa Bora adlı vatandaş da DP Köy Ocağına kayıt yaptırıldıklarını belirten telgrafi DP Genel Başkanı sıfatıyla Adnan Menderes'e bizzat göndermiştir (CCA, 010.09 / 218.676.1.155). 1959 yılı boyunca da ülke genelinde olduğu gibi Muş'ta da muhalefet partilerinden istifa ederek Vatan Cephesi başta olmak üzere Demokrat Parti'ye geçişler çok fazla olmuştur. 1959 yılının ilk aylarında Muş'ta DP'ye en büyük katılımın 2200 kişinin katılımı ile merkeze bağlı köylerden olduğu tespit edilmiştir. DP İl Başkanı Zakir Özkan tarafından DP Genel Sekreterliğine çekilen telgrafta, partilerine muhalif partilerden yoğun bir katılımın olduğu bildirilmiştir. Telgrafta, Muş İli Merkez Bucağı Suluk Köyü Muhtar İsmail Bulut'un 1000 kişilik ve Akçam Köyü Muhtar Paşa Kaya'nın da 1200 köylüsüyle DP'ye iltihak ettikleri belirtilmiştir. Bu iki köyden gönderilen telgrafların içeriğinde Vatan Cephesi'ne ve DP'ye geçme gerekçeleri olarak CHP'de görülen eksiklikler ve DP'nin Muş'taki çalışmalarından duyulan memnuniyet gösterilmiştir (CCA, 010.09 / 218.676.1.2-4). Muş Merkezine bağlı Kanireş Köyü halkından 22 kişi adına Kurban Yıldırım ve Paşa Demir adlı vatandaşların 04.03.1959'da hem Başbakan Adnan Menderes'e hem de DP Muş İl Başkanlığına göndermiş oldukları telgrafta: *"Aziz milletimizin refah ve saadeti yolunda geldiği muazzam eserleriyle yurdun her köşesinde ismini işleyen ve dış siyasetteki müşterek gayelerinin tahakkuku içinde canları pahasına olsa dahi çürünmaktan zevk almayan sayın Demokrat Parti hükümetimizin bu muazzam icraatlarının muhalif olarak seyr etmek feize az geldiğinden kayıtlı bulunduğumuz Halk Partisi'nden istifa edip kıymetli partiniz saflarına kayıtlarımızı yaptırarak saygılarımızla arz ederiz."* (CCA, 010.09/218.676.1.5) sözleriyle DP'ye geçme gerekçelerini beyan etmişlerdi.

¹³Bu tamim sonrasında Vatan Cephesi'ne katılımlar artmıştır. *"Binlerce Vatandaş DP Saflarına İlhak Etti"* (Zafer, 28.11.1958).

¹⁴Öyle ki 1959'da Vatan Cephesi ve DP'ye katılımlar dikkate alınarak Malazgirt, Bulanık ve Varto ilçelerindeki kongreler üç gün sürmüştür (Yeni Zafer Gazetesi, 06.11.1959).

¹⁵Demokrat Parti Milletvekili olan Rıfık Salim Burçak Vatan Cephesi'ne katılanların listesini DP İl Başkanlıklarından gelen resmi bilgilerle hazırlamıştır (Uyar, 2001: 78). Oysaki arşiv belgelerinde görülmüştür ki bizzat vatandaşlar tarafından telgraflar çekildiği için belirtilen rakamlarda bu tutarsızlığı ortaya çıkarmıştır.

04.05.1959'da Muş merkeze bağlı Arme Köyü CHP Ocak Başkanı Mahmut Özdünk ve üyeleri de DP'nin yapmış olduğu çalışmalarla Muş ilinin saadet ve refah seviyesini arttırdığını, 1946'dan beri ocak başkanlığını yaptığı CHP'nin tutumunu son gelişmelerle birlikte beğenmediklerini bu yüzden 150'li seçmenle toplu olarak CHP'den istifa ederek Vatan Cephesi'ne iltihak ettiklerini belirten telgrafi Başbakan Adnan Menderes'e göndermişlerdi (CCA, 010.09 / 218.676.1.6).

Partiler arasındaki geçişte temel alınan esas argüman aslında iktidar partisinin vermiş olduğu güç ile ülke ve Muş'un kalkınması için yapılan bayındırlık faaliyetlerinin halk tarafından dikkate alınmasıydı. Örneğin CHP Norşin(Güroyamak) Ocak Başkanı DP'nin çalışmalarını takdir ettiklerini bu yüzden 110 arkadaşıyla birlikte CHP'den istifa ederek Vatan Cephesi'ne iltihak ettiklerini açıklamışlardı (CCA, 010.09 / 218.676.1.7).

Aynı şekilde Muş'un merkeze bağlı Azakpur Bucağı Vartinis Köyü Muhtarı Nurettin Ögüt 400 üyeyle birlikte CHP'den istifa ederek Vatan Cephesi'ne neden iltihak ettiklerini Başbakan Adnan Menderes'e 31.07.1959 tarihinde gönderdikleri telgrafta: "*DP'nin müspet faaliyetleri memleketin her gün yepyeni eserleri ile milletin bu sayede saadetini görmekteyiz. Bu topluluğun dışında kalmayı hüsrana telakki etmekteyiz*" (CCA, 010.09 / 218.676.1.8) sözleriyle ifade etmiştir. Vatan Cephesi'ne geçme gerekçesi benzer olan Muş merkeze bağlı Azakpur Bucağı'nın Düzmarnik Köyü Muhtarı Mirze Yıldız ve 300 kişiden oluşan CHP Ocak üyeleri adına 31.07.1959'da Başbakan Adnan Menderes'e gönderdiği telgrafta, DP'nin memlekete refah ve saadet getirdiğini bundan dolayı CHP'den istifa ederek Vatan Cephesi'ne kayıt yaptıklarını belirtmiştir (CCA, 010.09 / 218.676.1.9).

Muş merkeze bağlı Muhacir Zorova Köyü'nden DP'ye ve Vatan Cephesi'ne katılanlar ise, Başbakan Adnan Menderes'e çektikleri telgrafta, Vatan Cephesi'ne katılma nedeni olarak CHP'nin yanlış politika izlemesini gerekçe göstererek, DP iktidarının çalışmalarını beğendiklerini bu nedenle 120 Ocak üyesi ile birlikte CHP saflarından istifa ederek Vatan Cephesi'ne geçtiklerini söylemişlerdi (CCA, 010.09 / 218.676.1.1). Vatan Cephesi'ne ve DP'ye geçişleri içeren telgraflardan bir tanesi de Mehmet Şenyürek ve Mithat Aydemir isimli vatandaşların 25 kişiden oluşan aileleriyle birlikte Vatan Cephesi'ne geçmek istediklerini belirten telgraflarıydı. Bu telgraflarda da DP iktidarının ülke kalkınmasında yapmış olduklarının göz ardı edilemeyeceğini bu nedenle DP saflarında yer almak istediklerini belirtmişlerdi (CCA, 010.09 / 218.676.1.10).

Ülke genelinde olduğu gibi Muş'ta da CHP dışındaki partilerden Vatan Cephesi'ne geçişler olmuştur. Muş'ta Hürriyet Partisi'nden çok sayıda vatandaş Vatan Cephesi'ne katılmıştır. Bunun temel sebebi de ülke genelinde olduğu gibi HP'nin kendini feshedip CHP ile Güç Birliğine katılmasıydı. Örneğin, 1946'dan 1955 yılına kadar DP'de yer alan ve 1956'da bazı sebeplerden dolayı DP'den istifa ederek HP'ye geçtiğini açıklayan Muş Merkez HP İl Başkanı Abdülhadi Özdemir, HP'nin CHP ile Güç Birliğine katılmasından dolayı 14 Ocak ile birlikte toplam 1500 kişilik HP il merkez üyeleriyle birlikte eski partisi DP'ye geçtiklerini belirten telgrafi Başbakan Adnan

Menderes'e göndermiştir (CCA, 010.09 / 218.676.1.11-12)¹⁶.

Muş merkez Ziyaret Bucağına bağlı köylerden ve Varto ilçe teşkilatı ile bucaklarındaki diğer partilerden istifa edip Vatan Cephesi'ne katılanlar 31.12.1959'da DP İl Başkanı Zakir Özkan kanalıyla Adnan Menderes'e bildirilmiş (CCA, 010.09 / 218.676.1.13) ve DP'nin muhalefet partilerine karşı Muş'taki başarısına dikkat çekilmişti. Yine uzun zamandan beri HP saflarında olduğunu belirten HP Meclis Yedek Azası Esat Kocuk ve HP üyesi Tüccar Salih Elçi de HP'nin CHP ile iş birliğine girmesine tepki olarak 300 HP'li ile Vatan Cephesi'ne geçtiklerini Adnan Menderes'e çektikleri telgrafta belirtmişlerdi (CCA, 010.09 / 218.676.1.15).

Görüldüğü üzere ülke genelindeki siyasi ittifaklar Muş'taki siyasi yapıyı da etkileyerek DP lehine gelişim göstererek Vatan Cephesi'ne katılımların artmasını sağlamıştır. Muş'taki Vatan Cephesi'ne katılımlarla ilgili DP il ve ilçe teşkilatları yanında Başbakan Adnan Menderes'e bireysel telgraflar da çekilmiştir. Örneğin, o zaman ki ismi Muradiye olan Muş Merkez Murat Paşa Mahallesinden Orhan Abalın adlı vatandaş DP'nin çalışmalarından etkilendiğini belirterek CHP'den istifa ederek DP'ye geçtiğini Başbakan Adnan Menderes'e bizzat bildirmiştir (CCA, 010.09 / 218.676.1.14). Bulanık İlçesinden bir vatandaş da 35 yıldır mensubu olduğu CHP'yi eleştirerek 120 kişilik aile fertleriyle birlikte CHP'den istifa ederek DP saflarına geçtiklerini belirten telgrafi 09.02.1959 tarihinde Başbakan Adnan Menderes'e bizzat çekmiştir (CCA, 010.09 / 218.676.1.154). Aynı şekilde 01.04.1959'da Varto'nun Zatişeyh Köyü'nden Ali Gündem isimli vatandaş 12 hane ile birlikte DP'nin memleket çapındaki çalışma ve kalkınmasına hayran kaldıklarını bu yüzden de üye oldukları CHP Ocak teşkilatından istifa ederek Vatan Cephesi'ne kayıtlarının yapılmasını istedikleri telgrafi Başbakan Adnan Menderes'e göndermişlerdi (CCA, 010.09 / 218.676.1.33).

Malazgirt ilçesinde de siyasi denge Vatan Cephesi'ne katılımlarla DP lehine gelişmiştir. Örneğin Kars ve Ardahan'dan Malazgirt'e gelen ve ilçenin Danışman Gazi Mahallesi'nde ikamet eden CHP'li 500 seçmenin istifa ederek DP'ye iltihak ettiklerini belirten telgrafi DP Malazgirt İlçe Başkanı Abdullah Çakar Başbakan Adnan Menderes'e bildirmiştir (CCA, 010.09 / 218.676.1.17).

Aynı şekilde Varto ilçesinde de DP'ye farklı partilerden geçişlerin olduğu görülmüştür. CKMP Varto İdare Heyeti İkinci Başkanı Mustafa Sever de, 30.04.1959 tarihli telgrafında, 250 seçmeni bulunan ilçeye bağlı Merkez Bucağı Karkarut Köyü'nden CKMP'ye üye olanlar adına, memleketin kalkınmasında ve refaha ulaşmasında iktidar partisinin önemini vurgulayarak CKMP'den istifa ederek Vatan Cephesi'ne katıldıklarını ifade etmiştir (CCA, 010.09 / 218.676.1.32). Aynı şekilde Varto İlçesinin Tepe ve Doğdap Köyü muhtarı Recep Öner de 189 kişi ile birlikte Vatan Cephesi'ne iltihak ettiklerini belirten 28.09.1959 tarihli telgrafi Başbakan Adnan Menderes'e göndermiştir (CCA, 010.09 / 218.676.1.31).

¹⁶14 Ocak içerisinde yer alan Muş Merkez Karabey Köyü'nden 185 üye, Oruk Köyü'nden 75, Ziyaret Köyü'nden 180, Mezraimamı Köyü'nden 25, Dersem Köyü'nden 30 seçmen Vatan Cephesine iltihak etmiştir.

1960 yılına gelindiğinde Muş'ta Vatan Cephesi'ne katılımların devam ettiği tespit edilmiştir. Muş'un geri kalmışlığını CHP hükümetleri üzerinden eleştirerek ve DP iktidarı zamanında Muş'un kalkınmasındaki rolüne vurgu yaparak CHP den istifa ederek DP saflarında çalışmayı vatana bir hizmet olarak gören Varto'nun Merkez Bucağı Gündemir Köyü Güllüce Mezrasında da Vatan Cephesi'nin açıldığı telgrafla Adnan Menderes'e bildirilmiştir (CCA, 010.09 / 218.676.1.29). Vatan Cephesi ocağının açılmasından sonra Güllüce Mezrası üyeleri adına Muhtar Zeynel Turan, Başbakan Adnan Menderes'e 11-16.01.1960 tarihlerinde gönderdiği telgraflarda; Demokrat Parti'nin memlekette yapmış olduğu hizmetler karşısında CHP'den 284 arkadaşıyla istifa ettiklerini, DP'ye geçmenin vatan hizmeti olduğunu belirterek kayıtlarını Vatan Cephesi'ne yaptıklarını ayrıca ifade etmiştir (CCA, 010.09 / 218.676.1.30).

Bulanık ilçesinde esnaf olan bir grup vatandaş da CHP'den Vatan Cephesi'ne geçtiklerine dair telgrafi 12.01.1960'da Başbakan Adnan Menderes'e çekmişlerdi (CCA, 010.09 / 218.676.1.154). 1950'den beri yapılan yol, baraj, köprü ve fabrika ile memleketin kalkınmasında DP iktidarının önemine dikkat çeken ve Vatan Cephesi'ne katılmayı memleket meselesi olarak gören 21.02.1960 tarihli telgraf da yine vatandaşlar tarafından Başbakan Adnan Menderes'e iletilmiştir (CCA, 010.09 / 218.676.1.134). 13.01.1960 tarihli telgrafta ise milli kalkınma yolunda DP'nin büyük bir gayretle çalıştığını gördüklerini ifade eden vatandaşlar DP'nin çalışmalarını takdir ettiklerini bu yüzden DP'ye aile efradıyla birlikte katılma gereği duyduklarını ifade etmişlerdi (CCA, 010.09 / 218.676.1.153). Söz konusu telgraflardan birisi de 13.01.1960 tarihinde Muş'un Bulanık ilçesi Kültür Mahallesi'nden Palu Doğan isimli vatandaş 58 arkadaşı adına Başbakan Adnan Menderes'e telgraf çekerek CHP'den istifa ederek Demokrat Parti'ye ve Vatan Cephesi'ne kayıt yaptıklarını bildirmiştir (CCA, 010.09 / 218.676.1.152).

Bulanık ilçesinde DP'nin 10 yıllık sürede memleket için kalkınma yolundaki çalışmalarını öven bir grup vatandaş yapılanları görmezden gelemezlerken, CHP'nin iktidarlarından dolayı aileleriyle birlikte DP'ye iltihak ettiklerini açıklayan telgrafi 19.01.1960'da Başbakan Adnan Menderes'e göndermişlerdi (CCA, 010.09 / 218.676.1.151). Yine Bulanık ilçesinden 22.01.1960 tarihinde CHP Belediye Azası Abbas Karadağ, DP'nin ülkeye daha faydalı olduğunu gördüklerini, kuruluşundan beri içerisinde oldukları CHP'den ailesiyle ve yakın akrabalarıyla birlikte 36 kişinin ayrıldığını ve DP'ye geçmek istediklerini ifade eden telgrafi Başbakan Adnan Menderes'e iletilmiştir (CCA, 010.09 / 218.676.1.150).

Başbakan Adnan Menderes'e 29.01.1960'da Dodan Köyü Vatan Cephesi Ocak Başkanı Müslim Selmo ve ocak üyelerinden Hüseyin Özkaya, Cemal Mertöz, Haydar Özdemir, Gülüm Çelebi tarafından gönderilen telgrafta: *"Bizler şimdiye kadar CHP saflarında çalışmış isek bu partinin tutumunun memlekete zarar getireceğine ve DP iktidarının memlekete olan hizmetlerinin çok büyük olduğu, CHP'den kat kat fazla çalışmış ve çalışacağına inandığımız için bu partiden istifa etmiş, köyümüzde DP Vatan Cephesi ocağını kurmuş 165 seçmenle kayıt olmuş bulunmaktayız,*

kabulümüzü arz ederiz." (CCA, 010.09 / 218.676.1.27-28) ifadeleriyle Vatan Cephesi'ne kabullerini istemişlerdi.

Varto ilçesinin Zorabat Köyü'nden bir grup vatandaşın 06.02.1960 tarihli telgrafında, CHP'nin kuruluşundan beri içinde bulunduğunu, son zamanlarda CHP'nin politikalarını ve tutumlarını beğenmediklerini, bu yüzden 31 haneyle birlikte toplam 81 seçmenle CHP'den istifa ederek, hizmetleri memleketin her tarafına yayılmış olan Vatan Cephesi'ne geçtiklerini belirtmişlerdi (CCA, 010.09 / 218.676.1.27).

CHP Bulanık Meclis Azası Battal Gökdağ da CHP'nin takip ettiği siyasetin yanlış olduğunu ve DP'nin ülke içindeki çalışmalarını görünce vicdani rahatsızlık hissettiğini, bundan ötürü de ailesiyle birlikte CHP'den istifa ederek DP'ye katılmayı bir vatan borcu olarak gördüğünü 26.02.1960'da Adnan Menderes'e gönderdiği telgrafında ifade etmiştir (CCA, 010.09 / 218.676.1.149).

Bu süreçte iktidar partisinden de farklı nedenlerden ötürü istifalar olmuştu. Muş'taki siyasi mücadelede CHP başta olmak üzere diğer muhalefet partilerinden istifalar yoluyla iktidar partisi DP'ye ve Vatan Cephesi'ne katılımları DP içinde onaylamayan parti yöneticileri de bulunmaktaydı. Örneğin 1946'dan beri DP Merkez İlçe Başkanlığı görevini yürüten Hulusi Alkan CHP'den istifa edenlerin DP'nin içine katılmaları DP'ye zarar verdiğini belirterek partiden istifa etmiştir (Şark Telgraf Gazetesi, 19.09.1958; Yeni Zafer Gazetesi, 19.09.1958). Mayıs 1958'de Muş DP İl İdare Kurulu Başkanı M. Salih Çağlayan DP'den istifa etme gerekçesinde, DP'nin kuruluşunda vaat ettiği ekonomik refah ve toplumsal huzuru sağlama konusundaki politikalarından ayrıldığını bundan dolayı istifasını verdiğini duyurmuştur. (Şark Telgraf Gazetesi, 01.05.1958) DP'den bir başka istifa haberi de CMP Muş İl İdare Kurulu Başkanlığını yürütürken, bu partinin ülke genelinde kapatılması sonucu Vatan Cephesi'ne katılıp DP'ye geçen Hamdi Çelebi de DP'nin izlemiş olduğu politikaları artık benimsemediğini belirterek partiden ayrıldığını açıklamıştır (Şark Telgraf Gazetesi, 18.08.1958).

Muş ilindeki siyasi gelişmelere bakıldığında CHP'nin Doğu'da geçte olsa teşkilatlanmasını tamamlamaya tek parti olarak varlığını hissettirmesi DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte farklı nedenlerden ötürü oylarında ve seçmenlerinde kayıplara neden olmuştur. Bu tablonun değişmesinde görülmüştür ki Vatan Cephesi'nin kurulmasının ülke genelinde olduğu gibi Muş ilinde de siyasi atmosferin DP lehine değişmesine yaramıştır.

5. Sonuç

1950'li yıllardan itibaren Türk siyasal hayatında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle 1957 seçimleri öncesi ve sonrasında partiler arasındaki gerginlikler zaman içerisinde politik cepheleşme sürecini ortaya çıkarmıştır. Muhalefet partilerinin Cumhuriyet Halk Partisi öncülüğünde Demokrat Parti'ye karşı "iş birliği" oluşturma hamlesi karşısında Ekim 1958'de Başbakan Adnan Menderes'in de "Vatan Cephesi" adıyla bir oluşumun tüm yurttaki kurulmasını istemesi partiler arasında var olan gerginlik ve cepheleşme sürecinin derinleşmesine ve politik kutuplaşmanın ülke genelinde daha da artmasına sebep olmuştur.

Muş İlinde de siyasi etkinliği elinde tutan CHP, DP'nin kurulmasıyla bu gücünü yavaş yavaş kaybetmeye başlamıştır. Özellikle 1950 ve 1954 seçimlerinde Muş genelindeki seçimlerde CHP'ye karşı başarı kazanan DP'nin 1957 seçimlerinde ülke genelindeki politik gerginliklerin bir sonucu olarak oylarındaki düşüşler Muş'a da yansımıştır. Başbakan Adnan Menderes'in 1957 seçimleri sonrası partisinin düşen oylarını arttırmak ve muhalefetin Güç Birliğine karşı DP'ye dinamizm kazandırmak amacıyla Vatan Cephesi'nin kurulmasına yönelik söylem ve eylemleri Türkiye genelinde olduğu gibi Muş'ta da Vatan Cephesi ocak ve bucaklarının teşkil edilmesine ve DP'ye katılımların artmasına etki etmiştir.

Muş'taki partiler arasındaki siyasi mücadele Vatan Cephesi oluşumuyla bir dinamizm kazanmıştı. Ülke genelinde olduğu gibi Muş'ta da Vatan Cephesi'nin kuruluşuna ve katılım süreçlerine büyük destek verilmişti. Bu süreçte Muş'ta başta CHP'nin İl, ilçe ve köy örgütleri olmak üzere diğer muhalefet partilerine (Hürriyet Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi) üye olanlar çeşitli nedenlerle partilerinden istifa ederek Vatan Cephesi'ne ya da DP'ye iltihak ettiklerine dair telgrafları bizzat Başbakan Adnan Menderes'e veya DP Genel Merkezine göndermişlerdi. Bu çerçevede telgrafların içeriklerine bakıldığında ise, sayıca en çok Muş'ta Vatan Cephesi ve DP'ye ana muhalefet partisi CHP'den katılımların olduğu görülmüştür. Genel olarak bu katılımlara bakıldığında muhalefet partileri içinde CHP'den geçiş yapan vatandaşlar da "muhalefetin yıkıcı anlayışının ülkeye zarar verdiği" ve "iktidarın ülke ve Muş için yaptıklarının görmezlikten gelinemeyeceği" gerekçe gösterilirken, Hürriyet Partisi'nden istifa edenlerde ise CHP ile birleşmeye duyulan tepkiyi belirtmişlerdi. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nden istifa edenler ise DP'nin ülke ve Muş için yaptıklarını gerekçelerinde ifade etmişlerdi. Siyasi olarak hiçbir partiye mensup olmayan vatandaşlar ise Vatan Cephesi ve DP'ye üye olmalarının en büyük nedeni olarak, Başbakan Adnan Menderes ve DP'nin ülkenin kalkınmasındaki hizmetlerinin göz ardı edilemeyeceği hususunu önemle vurgulamışlardır.

Sonuç olarak Muş'ta CHP başta olmak üzere diğer siyasi partilerden istifa ederek Vatan Cephesi'ne bağlı ocak ya da bucak teşkilatlarına geçişlerin olması DP'nin Muş'taki teşkilat çalışmalarına yansiyarak partinin daha da güçlenmesine katkı sağlamıştır. Bunun yanında ülke genelinde olduğu gibi Muş özelinde de vatandaşlar arasında Vatan Cephesi'ne üye olanlar ile olmayanlar ayrımının ortaya çıkması bir politik cepheleşmeye/kutuplaşmaya yol açmıştır. Ülkede etkili olan bu siyasi tablo aynı zamanda muhalefet ile iktidar arasındaki tartışmaların ve sorunların daha da büyümesine yol açarak 27 Mayıs 1960 askerî müdahalesine giden süreçteki yolun mihenk taşlarından birisini oluşturmuştur.

Kaynakça

- Ağaoğlu, S. (1972). *Demokrat Parti'nin Doğuş ve Yükseliş Sebepleri*. İstanbul: Baha Matbaası.
- Ağaoğlu, S. (2004). *Arkadaşım Menderes*. İstanbul: Alkım Yayınevi.

- Ahmad, F. (2015). *Demokrasi Sürecinde Türkiye, 1945-1980*. (Çev.:A Fethi). İstanbul: Hill Yayınları.
- Albayrak, M. (2004). *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Aydemir, Ş.S. (2000). *İhtilalin Mantiği*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aydemir, Ş.S. (1993). *Menderes'in Dramı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aydemir, Ş.S. (1968). *İkinci Adam, C.III*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Burçak, R.S. (1979). *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş 1945-1950*. Ankara: Olgaç Yayınevi.
- Burçak, R.S. (1998). *On Yılın Anıları (1950-1960)*. Ankara: Nurol Matbaacılık.
- Demir, Ş. (2010). *Türk Siyasi Tarihinde Adnan Menderes*. İstanbul: Paraf Yayınları.
- Demir, Ş. (2011). *Düello / Menderes ve İnönü Demokrat Parti'den 27 Mayıs Darbesi'ne Olaylar*. İstanbul: Timaş Yayınları,
- Doğaner, Y. (2013). *Türk Demokrasi Tarihinde Vatan Cephesi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Erdoğan, N. (2015). *1946-1960 Yılları Arasında Muş'taki Siyasi Faaliyetler*, Yüksek Lisans Tezi, Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdoğan, N. (2019). *Demokrat Parti'nin Muş'ta Teşkilatlanması ve Genel Seçimler. Burası Muş'tur: Tarih, Toplum, Kültür ve Edebiyat*, (Ed.: E. Çağlayan). İstanbul: Pınar Yayınları.159-174.
- Eroğul,C. (1990). *Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Giritlioğlu, F. (1965). *Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin Mevkii, C.I*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Gülizar, J. (1983). *Türkiye Radyoları, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C.10*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2738-2747.
- Güngör, S. (2004). *Muhalefette CHP*. Ankara: Alternatif Yayınları.
- Karpat, K.H. (2010). *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Karpat, K.,H. (2011). *Türk Siyasi Tarihi*. (Çev.: C. Elitez). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kaya, A.E.E., Avşar, Zakir. (2013). *Demokrat Parti'nin Sivil Toplum Üzerinden Bir Siyasal İletişim Denemesi: Vatan Cephesi Örneği, The Journal Academic Social Science Studies*, 6(2), 397-416.
- Pınar, M. (2015). *Demokrat Partinin Muş Teşkilatlanması ve Faaliyetleri. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(21), 124-141
- Tökin, İ.H. (1965). *Türk Tarihinde Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişimi*. İstanbul: Elif Yayınları.
- Tuğluoğlu, F. (2017). *CHP'nin 14. Kurultayı ve İlk Hedefler Beyannamesi, Ankara Üniversitesi Türk*

- İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 60, 277-310.
- Tuna, I. (2018). *Türkiye'de İktidar Muhalefet İlişkileri (1946-1960)*. İstanbul: Libra Yayınları.
- Tuncer, E. (2002). *Osmanlıdan Günümüze Seçimler*. Ankara: Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- Tuncer, E. (2012). *1957 Seçimleri*. Ankara: Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- Uyar, H. (2001). *Vatan Cephesi*. İzmir: Büke Yayınları.
- Zürcher, E.J. (1995). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. (Çev.: Y.Saner). İstanbul: İletişim Yayınları.

**T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (CCA)**

- CCA, 010.09/218.676.1.
- CCA, 010.09/218.676.1.2-4.
- CCA, 010.09/218.676.1.5.
- CCA, 010.09/218.676.1.6.
- CCA, 010.09/218.676.1.7.
- CCA, 010.09/218.676.1.8.
- CCA, 010.09/218.676.1.9.
- CCA, 010.09/218.676.1.10.
- CCA, 010.09/218.676.1.30.
- CCA, 010.09/218.676.1.154.
- CCA, 010.09/218.676.134.
- CCA, 010.09/218.676.1.153.
- CCA, 010.09/218.676.1.152.
- CCA, 010.09/218.676.1.29.
- CCA, 010.09/218.676.151.

- CCA, 010.09/218.676.1.150.
- CCA, 010.09/218.676.1.27-28.
- CCA, 010.09/218.676.1.27.
- CCA, 010.097218.676.1.149.
- CCA, 010.09/218.676.1.155.
- CCA, 010.09/159.486.2.3.
- CCA, 30.1.0.0/45.269.13.
- CCA, 490.01.179/713.2.58.
- CCA, 490.01.179/713.2.61.

Resmi Yayınlar

- TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 10, C.20,11.09.1957,TBMM Matbaası, Ankara 1957.
- Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları: Vatan Cephesi Davası, (Esas No: 1961/7), TBMM 1960.

Yerel ve Ulusal Gazeteler

- Akşam
- Cumhuriyet
- Hürriyet
- Milliyet
- Muş Altınova Gazetesi
- Son Posta
- Şark Telgraf Gazetesi
- Ulus
- Vatan
- Yeni Zafer Gazetesi
- Zafer